

สถานการณ์ทางเศรษฐกิจรัสเซีย

รัสเซียได้ดำเนินการปฏิรูประบบเศรษฐกิจจากระบบวางแผนส่วนกลางไปสู่ระบบเสรีนิยมตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 โดยมีแนวทางที่สำคัญๆ ได้แก่ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การเปิดเสรีการค้า และการปฏิรูประบบการเงินการคลัง โดยมีเป้าประสงค์ เพื่อนำรัสเซียให้พ้นจากสภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความล้มเหลวของการบริหารเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลางในสมัยสหภาพโซเวียต การปฏิรูปด้านการคลังภายหลังการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการ ฟังพากรกั๊ยม เงินระยะสั้นเพื่อแก้ปัญหาการขาดดุลงบประมาณ รวมทั้งวิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย ได้ส่งผลให้รัสเซีย ต้องประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในปีพ.ศ. 2541 และต้องขอความช่วยเหลือทางการเงินจาก IMF อย่างไรก็ดี ตาม รัสเซียสามารถดำเนินการให้รอดพ้นวิกฤต การณ์เศรษฐกิจได้ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างเสถียรภาพของเงินรูเบิล การควบคุมอัตราเงินเฟ้อ และการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ จนสามารถขอใช้เงินต้นที่กู้ยืมจาก IMF ได้ ในช่วงปี 2543-2544 รวมทั้งมีเงินทุนสำรองและกระแสบัญชีเกินดุล นอกจากนี้ การปฏิรูปและเปิดเสรีทางการค้าทำให้ รัสเซียได้รับการรับรองสถานะเศรษฐกิจแบบตลาดจากสหรัฐฯ และได้รับคำมั่นจากสหภาพยุโรป ที่จะให้สถานะเดียวกัน ซึ่งจะเป็นการช่วยสนับสนุนการสมัครเป็นสมาชิก WTO ของรัสเซียด้วย

ปัจจัยหลักของการเติบโตทางเศรษฐกิจของรัสเซียคือ อุปสงค์การบริโภคในประเทศ สูงขึ้นและรายได้ประชาชนเพิ่มขึ้น อันเป็นผลมาจากราคาน้ำมันในตลาดโลกที่สูงขึ้น ซึ่งทำให้ รัสเซียสามารถนำรายได้ จากส่วนนี้ไปใช้หนี้ต่างประเทศและส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมด้าน อื่นๆ รวมทั้งเงินรูเบิลที่มีเสถียรภาพ และ ความต่อเนื่องในการดำเนินมาตรการปฏิรูปทาง เศรษฐกิจในด้านต่างๆ เช่น การดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การปฏิรูประบบ ภาษีเพื่อลดความซ้ำซ้อน การปฏิรูปที่ดินและการเงิน และการปรับเปลี่ยน ระเบียบขั้นตอน ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทางเศรษฐกิจและสังคมให้คล่องตัวยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ รัฐบาลรัสเซียยังคงดำเนินนโยบายอื่นๆ เพื่อเปิดเสรีทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยเฉพาะการลดบทบาทของรัฐบาลในภาคธุรกิจ การสร้างความสามารถในการแข่งขันของ ภาคเอกชน และการลดอัตราภาษีศุลกากร นอกจากนี้ รัฐบาลยังให้ความสำคัญต่อการลงทุนของ ต่างประเทศเป็นอย่างมาก เพื่อให้เป็นเป็นปัจจัยกระตุ้นภาคอุตสาหกรรมโดยรวม รวมทั้งการ ขยายธุรกิจ การเพิ่มการจ้างงาน การเพิ่มผลผลิต และการพัฒนาระบบธุรกิจของบริษัท ภายในประเทศให้มีความทันสมัย ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่รัสเซียต้องเร่งแก้ไขคือการเจริญเติบโต ยังจำกัดอยู่ในภาคอุตสาหกรรมพลังงานและเชื้อเพลิง การขาดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความล่าช้าในการปฏิรูปสาธารณูปโภค อสังหาริมทรัพย์ ระบบการธนาคารและภาคการเงิน การ ขาดการลงทุนของธุรกิจขนาดกลางและย่อมและธุรกิจรายใหม่ๆ ระบบการผลิตส่วนใหญ่ไม่

สามารถเพิ่มผลผลิต ทำให้ประสิทธิภาพขาดทุน และช่องว่างของรายได้ระหว่างประชาชนในเมืองและชนบท ปัจจุบันรัสเซียเป็นประเทศดาวรุ่งทางเศรษฐกิจแห่งหนึ่งของโลก ในปี 2542-2548 อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเฉลี่ยต่อปีของรัสเซียสูงถึงร้อยละ 6.7 อันเป็นผลมาจากราคาสินค้าส่งออกโดยเฉพาะพลังงานที่เพิ่มขึ้น และการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและบริการ ในปี 2548 เศรษฐกิจของรัสเซียเติบโตร้อยละ 6.4 จนมีขนาด 765 พันล้านดอลลาร์ และเงินสำรองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนมีจำนวน 246 พันล้านดอลลาร์ในเดือนมิถุนายน 2549 คาดว่าจะเพิ่มเป็น 280 พันล้านดอลลาร์ในช่วงสิ้นปี 2549 ส่วนกองทุน Stabilization Fund คาดว่าจะมีเงินสะสมเพิ่มขึ้นจาก 75 พันล้านดอลลาร์เป็น 110 พันล้านดอลลาร์ในช่วงเดียวกัน นอกจากนี้ การลงทุนโดยตรงของต่างชาติสะสมในปี 2544-2547 มีจำนวนถึง 26 พันล้านดอลลาร์

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจของรัสเซียมีการกระจุกตัวสูงที่พื้นที่กรุงมอสโกและปริมณฑลซึ่งมีระดับการพัฒนาใกล้เคียงกับสหภาพยุโรป และเมืองสำคัญบางเมือง เช่น นครเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก

เศรษฐกิจรัสเซียปี 2548

เศรษฐกิจรัสเซียในปี 2548 ขยายตัวในอัตราที่น่าพอใจแต่มีการชะลอตัวลงเล็กน้อย โดยอัตราการเติบโตลดลงจากร้อยละ 7.2 เหลือร้อยละ 6.4 โดยปัจจัยที่ผลักดันการเติบโตทางเศรษฐกิจมาจากการลงทุนที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.5 ภาคการค้าที่การส่งออกขยายตัวสูงถึงร้อยละ 33.0 อุตสาหกรรมก่อสร้างขยายตัวร้อยละ 9.7 และการบริโภคในประเทศที่ขยายตัวต่อเนื่องร้อยละ 12.4 และภาคบริการที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์เติบโตร้อยละ 9.0 ทั้งนี้ ในปี 2548 การบริโภคในประเทศ และภาคบริการด้านการเงินและธุรกิจอสังหาริมทรัพย์มีการขยายตัวในอัตราสูงกว่าในปี 2547 ส่วนเงินเฟ้อเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.9

ตารางที่ 1 ดัชนีสำคัญทางเศรษฐกิจของรัสเซีย

ดัชนี	2544	2545	2546	2547	2548
GDP% change	5.1	4.7	7.3	7.2	6.4
Industrial Production % change	4.9	3.7	7.0	8.3	4.0
Manufacturing % change	-	1.1	10.3	10.5	5.7
Extraction of Mineral Resources % change	-	6.8	8.7	6.8	1.3
Fixed Capital Investment % change	8.7	2.6	12.5	10.9	10.5
CPI % change	18.6	15.1	12.0	11.7	10.9

Foreign Reserves (US\$ bil)	36.6	47.8	76.9	124.5	182.2
Current Account (US\$ bil)	33.9	29.1	35.4	58.6	84.2
Export (US\$ bil)	101.9	107.3	135.9	183.2	243.6
Import (US\$ bil)	53.8	61.0	76.1	96.3	125.3
Gross FDI (US\$ bil)	3.98	4.00	6.78	9.42	13.07
Unemployment %	9.0	8.1	8.6	8.2	7.6

ที่มา: World Bank, 2549

อย่างไรก็ตาม สาขาเศรษฐกิจที่ชะลอตัวลงในปี 2548 ได้แก่ภาคเกษตร เหมือนแร่ ภาคอุตสาหกรรม สาธารณูปโภค และการขนส่งและโทรคมนาคม สำหรับภาคอุตสาหกรรมการผลิต การขยายตัวลดลงจากร้อยละ 9.5 ในปี 2546 เหลือร้อยละ 7.8 ในปี 2547 และร้อยละ 4.4 ในปี 2548 โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมเครื่องจักรกล เคมีภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ยางและพลาสติก อุตสาหกรรมเครื่องหนัง อุตสาหกรรมไม้แปรรูป และอุตสาหกรรมกระดาษ ส่วนอุตสาหกรรมที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นได้แก่เหล็ก โลหะ และถ่านหิน ส่วนอุตสาหกรรมน้ำมันคาดว่าจะขยายตัวในอัตราจำกัดติดต่อกันหลายปีเนื่องจากข้อจำกัดเรื่องขีดความสามารถในการผลิต ซึ่งต้องลงทุนจำนวนมากและกินระยะเวลาหลายปีในการเพิ่มปริมาณการผลิต

ตารางที่ 2 การขยายตัวของเศรษฐกิจรัสเซียปี 2546-2548

อัตราการขยายตัวของโครงสร้างรายได้ภาคต่างๆ	2546	2547	2548
GDP	7.3	7.2	6.4
Agriculture and Forestry	5.5	3.0	1.1
Mineral Extraction	10.8	7.9	1.7
Manufacturing	9.5	7.8	4.4
Public Utilities	1.6	2.1	1.0
Construction	13.0	10.2	9.7
Retail & Wholesale Trade, Private	13.2	9.8	12.4
Consumption			
Transport and Communication	7.2	10.5	6.2
Finance	9.6	4.5	6.4
Property Operations & Services	3.0	4.5	9.0

ที่มา: World Bank, 2549

ในปี 2548 การลงทุนถาวรเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.5 โดยภาคการขนส่งและคมนาคมมีการลงทุนเพิ่มขึ้นร้อยละ 22.1 รองลงมาคือการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 17.6

ภาคเหมืองแร่เพิ่มขึ้นร้อยละ 15.2 ภาคอสังหาริมทรัพย์เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.5 และสาธารณูปโภคที่มีการลงทุนเพิ่มร้อยละ 7.8 ทั้งนี้ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) เพิ่มขึ้นร้อยละ 39 เป็นจำนวน 13.1 พันล้านดอลลาร์ โดยกระจุกตัวที่สาขาเหมืองแร่และพลังงาน แบ่งเป็นการขุดเจาะและผลิตทรัพยากรด้านพลังงานถึงร้อยละ 29.9 และการผลิตน้ำมันและถ่านหินร้อยละ 27.2 ของการลงทุนจากต่างชาติทั้งหมด สำหรับการลงทุนจากต่างชาติรองลงมาได้แก่ ภาคอสังหาริมทรัพย์ร้อยละ 7.1 ภาคการค้าร้อยละ 5.9 ภาคการเงินร้อยละ 4.5 อุตสาหกรรมอาหารและยาสูบร้อยละ 4.2 และอุตสาหกรรมไม้แปรรูปร้อยละ 2.5 เป็นต้น แม้การลงทุนถาวรจะเพิ่มขึ้นในอัตราสูง แต่ปริมาณการลงทุนดังกล่าวคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 18 ของ GDP รัสเซียเท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าอัตราเฉลี่ยของประเทศระดับแนวหน้าอื่น ๆ ที่มักมีสัดส่วนการลงทุนประมาณร้อยละ 25 ของ GDP ขึ้นไป

การลงทุนจำนวนมาก ก่อให้เกิดการจ้างงานในหลายสาขาและอัตราค่าแรงเพิ่มสูงขึ้น โดยในปี 2548 อัตราค่าจ้างเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.7 และรายได้ประชากรเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.8 ทำให้สัดส่วนประชากรที่ยากจนลดลงจากร้อยละ 17.8 ในปี 2547 เหลือเพียงร้อยละ 15.8 และอัตราการว่างงานลดลงจากร้อยละ 8.2 เหลือเพียงร้อยละ 7.6 นอกจากนี้ อายุเฉลี่ยของประชากรยังเพิ่มขึ้นจาก 64.3 เป็น 65.8 ปี

สำหรับนโยบายการคลังที่สำคัญ ในปี 2549-2007 รัฐบาลรัสเซียได้กำหนดแผนลงทุนขนาดใหญ่ด้านเศรษฐกิจใน 4 สาขาหลักคือสาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัยและการเกษตร ด้วยงบลงทุนถึง 14 พันล้านดอลลาร์ เพื่อยกมาตรฐานการครองชีพของประชากร โดยราวครึ่งหนึ่งเป็นการลงทุนด้านสาธารณสุข

ในปี 2548 รัสเซียมีปริมาณเงินจากต่างประเทศไหลเข้าจำนวนมาก เนื่องการดูแลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัดเกินดุลจำนวนมาก โดยดุลการค้าได้ดุล 118.3 พันล้านดอลลาร์ จากการส่งออกมูลค่า 243.6 พันล้านดอลลาร์ โดยเป็นการส่งออกน้ำมันและก๊าซถึง 148.9 พันล้านดอลลาร์ หรือร้อยละ 61 ของส่งออกทั้งหมด ขณะที่การนำเข้ามีจำนวนเพียง 125.3 พันล้านดอลลาร์ ยอดส่งออกสินค้าพลังงานจำนวนมากทำให้กองทุน Stabilization Fund เพิ่มขึ้นเป็น 53 พันล้านดอลลาร์ ส่วนดุลบัญชีเดินสะพัดเกินดุล 84.2 พันล้านดอลลาร์ ด้วยเหตุนี้ เงินทุนสำรองต่างประเทศของรัสเซียจึงเพิ่มขึ้นอย่างมากเป็น 182 พันล้านดอลลาร์ในปี 2548 และ 206 พันล้านดอลลาร์ในปลายไตรมาสแรกของปี 2549 และ 246 พันล้านดอลลาร์ในช่วงไตรมาสที่ 2

สำหรับภาวะหนี้ต่างประเทศ รัสเซียมีหนี้ต่างประเทศทั้งสิ้น 258.5 พันล้านดอลลาร์ในปี 2548 เทียบกับจำนวน 214.5 พันล้านดอลลาร์ในปี 2547 แต่หนี้ภาครัฐลดลงจาก 106 พันล้านดอลลาร์เป็น 82 พันล้านดอลลาร์ในช่วงเดียวกัน ขณะที่หนี้ภาคเอกชนและวิสาหกิจเพิ่มขึ้น 67

พันล้านดอลลาร์เป็นจำนวนรวม 176 พันล้านดอลลาร์ ทำให้หนี้ต่างประเทศของรัสเซียทั้งภาครัฐและเอกชนมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 23 ของ GDP

การปฏิรูปเศรษฐกิจ

หัวใจของการปฏิรูปเศรษฐกิจที่สำคัญของรัสเซียคือการพัฒนาอุตสาหกรรมและภาคบริการที่หลากหลายมากขึ้น รวมทั้งกระจายการพัฒนาไปยังภูมิภาคต่าง ๆ รวมทั้งการส่งเสริมการเติบโตของอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม และการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม อุปสรรคสำคัญในการปฏิรูปเศรษฐกิจคือกฎระเบียบและระบบราชการที่ล้าหลัง ตลอดจนนโยบายที่เอื้อต่อการเติบโตของธุรกิจเอกชน กลไกตลาดและระบบราชการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยปรับปรุงบรรยากาศการลงทุนและลดปัญหาการคอร์รัปชันและการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม

แม้รัสเซียมีดินแดน 2 ใน 3 อยู่ในทวีปเอเชีย และทรัพยากรส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในส่วนของทวีปเอเชีย แต่ความเจริญทางเศรษฐกิจของรัสเซียกว่า 4 ใน 5 ของประเทศมาจากส่วนของทวีปยุโรป ภูมิภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อรัสเซียมากเป็นลำดับที่หนึ่งคือเขตเศรษฐกิจภาคกลาง